

dendrokronologiske datering af »Anholtkanonerne« til 1510-30.

Man bemærker, at bogen ikke hedder noget med kanoner, men handler om de virkninger, fremkomsten af denne nye våbenart havde, teknisk, administrativt og økonomisk – og dermed på fyrstemandens stilling over for samfundets andre faktorer. I »Udgiverens forord« siger museumsdirektør Ole L. Frantzen, at »ambitionen om en omfattende kulturhistorisk redegørelse for det ældste danske artilleri er til fulde indfriet med nærværende fremstilling« – og dette kan jeg kun tilslutte mig.

Niels M. Saxtorph

Henning Koch og Kristian Hvidt (udg.): *Danmarks Riges Grundlove 1849-1866-1915-1953 i parallel opsætning*. (Chr. Ejlers' Forlag, 1999). 116 s., 120 kr.

Grundlovens 150 års fødselsdag blev sidste år tilbørligt fejret på mange forskellige måder, og et af de mere varige udtryk for venerationen for folkestyrets fødsel var udgivelsen af denne smukt trykte udgave af Danmarks fire demokratiske forfatninger.

Teksterne til grundlovene kan naturligvis relativt let findes frem i diverse lovsamlinger mv., og det er langt fra første gang, at de er blevet udgivet samlet. Men det er så vidt vides første gang, at der foreligger en så omhyggelig og overskueligt opsat udgave i spalter, der letter en tværgående, komparativ læsning af paragrafferne både forlæns og baglæns gennem tiden. Og overskrifter og stikord til de enkelte kapitler og paragraffer samt et fint register gør det ekstra hurtigt at orientere sig.

Titlen er ikke helt præcis. 1915-spalten rummer naturligvis også de få ændringer, der blev gennemført efter Genforeningen i 1920. Men mere overraskende har udgiverne også indsat en

spalte med det grundlovsforslag, der faldt ved afstemningen i 1939, hvilket vel må siges at være en større cadeau til fremadlæsende historikere blandt læserne end til bagudlæsende jurister.

Bogen indledes med en kort, velskrevne gennemgang af grundlovenes idémæssige baggrund og historiske udvikling, som dog skæmmes af et par misvisende formuleringer s. 14 og 15. Alle den grundlovgivende forsamlings medlemmer valgtes ikke ved almindelig valgret; en fjerdedel var kongevalgte. Og Helstatens fællesforfatning var ikke fra 1856, men fra 1855, og dens rigsråd havde kun ét kammer. Det var Novemberforfatningen af 1863 for Danmark og Slesvig – som slet ikke omtales – der byggede på et rigsråd med to kamre. I omtalen af 1953-lovens nyskabelser burde udgiverne også have fundet plads til at bemærke, at den kom til at gælde alle dele af det danske rige, dvs. også den tidligere koloni Grønland.

Med disse få kritiske bemærkninger kan bogen imidlertid anbefales som en fin og let tilgængelig udgave, der især vil kunne gøre god fyldest i undervisningssammenhænge. Undertegnede, der er så heldig at besidde andenudgaven af Himmelstrups og Møllers *Danske Forfatningslove 1665-1953* fra 1970, vil dog nok fortsat foretrække denne.

Erik Strange Petersen

Bjarne Stoklund (red.): *Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale*. (Museum Tusulanums Forlag, 1999). 239 s., 198 kr.

Titlen på denne antologi – *Kulturens nationalisering* – henviser til den proces, hvorved kulturen gøres national, bliver bærer af nationale budskaber og retter sig ind efter nationale skillelinjer. Denne nationalisering undersøges i ti enkeltstudier, der henter deres emne fra vidt forskellige sider af dansk kulturhi-

storie, og som er blevet forsynet med en meget informativ indledning af redaktøren.

Det er ikke meningen, at dette skal blive en alt for lang anmeldelse. Man kunne ellers bruge ganske meget plads på at kritisere Tine Damsholts indledende artikel, der giver sig ud for at være en redegørelse for begrebet folk og dets skiftende indhold fra ca. 1750 til 1863.

Det skiftende indhold af begrebet folk udspringer af diskursens egenlogik, hvis karakter dog ikke lægges blot. Der tales blot løst om, at det er en politisk diskurs, som bestemmer indholdet af begrebet folk, og at begrebsforandringer skyldes, at begrebet folk henter sit vekslende indhold fra forskellige politiske diskurser (s. 17).

Artiklen er først og fremmest præget af en meget upræcis og ukorrekt begrebsanvendelse, ikke mindst af de helt centrale begreber folk og borger. Det er fx vildledende, når det skrives om oplysningens naturretstænkning (s. 19), at »Folket var (...) den suverænitetsbærende instans, der legitimerede det politiske system, enevælden, ved at forklare den historisk«. Naturretstænkningen indgår i dansk sammenhæng i en statspatriotisme, hvor folket som begreb ikke har nogen plads. Oplysningens statspatriotisme kan karakteriseres som loyalitet mod konge og stat, noget der kunne læres og praktiseres uafhængigt af sprog og kultur, hvorfor det ikke var et problem, at de dynastiske stater var flersprogede. I modsætning hertil så 1840'ernes nationale tænkning nationaliteten som en essens ved mennesket, som udtryktes og aflæstes i modersmålet – og kun i modersmålet. Det var nationalismens politiske princip, at statens grænse skulle svare til folkets grænse og dermed sprogets grænse, som i den danske nationalisme blev lig med Danmark til Ejderen. Damsholt skriver om sidstnævnte side 37 korrekt, at »Det

blev nationaliteten, der bestemte, hvilken stat man kunne (eller burde) være borger i.« Men så fortsættes der: »Folket blev i denne diskurs synonymt med såvel borgere som nationen. Den patriotiske og nationale diskurs sammenknyttedes derved eksemplarisk i begrebet folk. Dette er formodentlig en væsentlig grund til, at folket blev så centralt et begreb i 1840'ernes diskurs, fordi dette begreb netop rummede både det nationale og det patriotiske perspektiv.« Historisk set giver denne tolkning ingen mening!

Redaktøren Bjarne Stoklunds første bidrag består i en interessant analyse af, hvorledes »byggemåden« blev opfattet som en måde at trække grænse mellem dansk og tysk nationalitet i Slesvig på. Stoklund viser, hvorledes det nationale i løbet af århundredet bliver en forudsat ordningskategori i bestemmelsen af byggeskikke og -former – også hvor det øjensynligt gav forklaringsproblemer. Både tyske og danske synspunkter tages op, og det er meget sigende, at friserne begge steder blev frakendt enhver form for egen kultur eller nationalitet, også i Claus Eskildsens »påvisning« af grænsen mellem »gårdracerne« fra 1943, som slutter artiklen af.

Redaktørens andet bidrag berører kun lige temaet omkring nationaliseringen af byggemåden i en analyse af verdensudstillinger som udstillinger af det nationale – »Ein friedlicher Wettstreit zwischen alle zivilisierte Nationen der Welt«, som kejser Franz Josef udtrykte det ved åbningen af udstillingen i Wien 1873. Folkedragter, folkekunst, bondestuer og hele bondehuse blev vist frem som udtryk for de særegne nationalkulturer. En del af den veritable udstillingsfeber, som rasede i det 19. århundredes anden halvdel, var også den skandinaviske opfindelse folkemuseerne, der opstod med inspiration i verdensudstillingerne. Også her var det den nationale

folkekultur, der skulle fremstilles. Efter opfindelsen af de olympiske lege i 1896 overtog disse efterhånden verdensudstillingernes funktion som forum for nationernes fredelige kappestrid og selvscenesættelse.

At Foucault også kan inspirere til andet end jargon, ses af Edith Mandrup Rønns bidrag, der handler om arvehygiejnen og racehygiejnen 1900-40. Dette er et felt, hvor der i de senere år er skrevet ganske meget, også af forfatteren selv. Problemstillingen er da også uhyre væsentlig. Den handler om frygten for »slægtens« tilbagegang og de konsekvenser, det ville få for nationen, hvis kvaliteten af danskernes afkom dalede. Dette skulle man modvirke ved at sikre racerene børn og ved, at de dårlige individer i racen ikke fik mulighed for at avle børn. Artiklen lægger vægt på populariseringen af arve- og racehygiejnen, med Johannes V. Jensen og K.K. Steincke som de kendteste popularisatorer. Artiklen kredser flere gange om spørgsmålet, hvorfor konsekvenserne blev anderledes i Danmark end i Tyskland, og det synes faktisk ret uforståeligt efter de bemærkninger, der gøres. Målet og idealerne var de samme (s. 79), og ideerne var almindeligt udbredte og alment accepterede: »Når det ikke var nødvendigt med en folkebevægelse [som i Tyskland], kan det udmærket skyldes, at man anså de eugeniske budskaber for at blive tilstrækkeligt godt formidlet af tidens debattører – der var intet, der krævede en ekstra indsats fra den almindelige borgers side. Hvad der blev sagt forekom at være så indlysende, at det ikke var nødvendigt for den menige dansker at »kæmpe« for sagen« (s. 74).

Inge Adriansen har lavet en interessant, velskrevet og meget velillustreret artikel om dansk flagtradition i 150 år. Denne må selvfølgelig stå centralt som en beskrivelse af kulturens nationalise-

ring qua flagets udvikling til at være danskhedens symbol par excellence. Denne udvikling er sket efter 1854, hvor privat flagning blev lovliggjort. Indtil da havde det danske flag alene været kongens, flådens og hærens. Artiklen viser, at flagning kan signalere mange ting: markering af politiske standpunkter i Estruptiden, markering af dansk sindelag i Slesvig, herved af antikommunistiske forkæmpere under krigen. Ligeså ikke-flagning, der fx af socialdemokrater blev brugt til at markere distance til det dansknationale projekt, idet de dog i løbet af 1920'erne også blev flaghejsere i kolonihaverne. Flagskikken er i dag stadig vidt udbredt både ved private fødselsdage, kommercielle fremstød og ikke mindst i sportens verden.

Og netop sporten har Niels Kayser Nielsen skrevet om, for idræt og nationalisme hænger snævert sammen. Idrætten har bidraget til nationaliseringen af kulturen som en af de folkelige bevægelser, der har haft størst indflydelse på dette felt, både fordi statsmagten har involveret sig i den, og fordi idrætten har slået på nationale strenge for at vinde legitimitet og opbakning. Denne konstatering følges op med en oversigtsartikel over sammenhængen mellem idræt og nationalisme fra slutningen af 1700-tallet til i dag, ikke blot i dansk, men i nordisk sammenhæng. Her vises såvel lighederne som de særlige udviklingstræk, som karakteriserer de forskellige nationsbygningsprojekter afhængig af både statslige og kulturgeografiske forhold. Hovedlinien går fra patriotismen i 1700-tallet med sigte på opdragelse til universelle og kosmopolitiske dyder til nytte for krop og sjæl, over robust og militariseret kropsdyrkelse i statsligt regi med breddeidrætsligt og nationalt sigte i nationalstaten i 1800-tallet til massenationalismen i 1900-tallet. I 1900-tallet løber idrætten parløb med socialdemokratis-

men og nationalismen, og formidlet via massemedierne var den med til at skabe en nationalkulturel integration i *Folkhemmet* såvel som i *Danmark for Folket*.

Ud over disse oversigts- eller synteseprægede artikler finder man en række mere begrænsede bidrag. Mikkel Vendborg Pedersen har lavet et nationalisme-lokalstudie med Augustenborg som case. Han skitserer, hvordan nationalisme forvaltes forskelligt: af byboerne i Augustenborg konservativt for at bevare tingene som de var, af de danske bønder i oplandet strategisk for at opnå fordele. Interessant, men meget lidt udfoldet. Mette Skougaard har skrevet en interessant lille artikel om kampen om Ostenfeldgården, der af to museumsgrundlæggere – danskeren Bernhard Olsen og tyskeren Magnus Voss – blev tillagt en særlig national værdi, hvorfor de begge søgte at erhverve den til deres samling som henholdsvis udtryk for noget dansk og noget tysk (mens en billedtekst fra Pontoppidans *Danske Atlas* fra 1781 interessant nok meddeler om Ostenfeld, at »Sognets Indbyggere ere en ganske særskilt Nation, som der menes, af Vendisk Herkomst« (s. 161)). Peter Dragsbo har skrevet om Ballum Slusekro. Den bruges som eksempel på spillet mellem to nationaliteter i Slesvig og spillet om det nationale og det regionale i eftersøgningen af en byggestil, der kunne være udtryk for hjemstavnen. En regional byggeskik, kaldet hjemstavnsstilen, fik efter 1900 opbakning både hos tyske og danske myndigheder, hvilket tolkes som udtryk for en udjævning af det nationale konfliktpotentiale. Anders Linde-Laursen har skrevet om den danske og konstruerede oprindelighed i den amerikanske by Solvang, med en kritisk-distancerende holdning til tidligere tiders etnografiske afklædning af Solvang som kitsch. Byen var oprindeligt et forsøg på at skabe en dansk by, men pionerernes intentioner om at etab-

lere et specifikt dansk hverdagsliv nåede ikke rigtigt ud over første generation. Den blev søgt genskabt efter Anden Verdenskrig, men er nu stort set kun et turistindustrielt fænomen. Frakendes enhver form for identitetsskabende danskhed kan den dog ikke, idet udvalget af konstruktioner ikke adskiller sig fra det, der sker i andre kulturelle processer, heller ikke i Danmark.

Skal man konkludere om det »etnologiske perspektiv«, må det understreges, at der næppe kan siges at være nogen særskilt metode, der forener bidragene og adskiller dem som gruppe fra anden historieskrivning. Emnerne er som almindelig mainstream kulturhistorie interessererede i den betydning, som kan læses af forskellige praksisformer – sport, flaghejsning, byggeformer – selv om der er en større sans for tingene – ikke mindst byggestilen som et traditionelt etnologisk område – end man ser hos historisk opdragede historikere. Der synes måske at være nogle særegne eksemplarværker (for nu at sige det Kuhnsk), der viser hen til den institutionelle forankring for det etnologiske miljø, selv om fx de fremtrædende svenske etnologer også læses af de fleste historikere, der interesserer sig for det nationale. Men ellers er det det dominerende modernistiske perspektiv på det nationale, der også er enerådende her.

Der kan således næppe trækkes nogen streg i sandet mellem historie og etnologi, som den praktiseres her. Som det kunne formodes ved at sammenligne undertitlen på bindet og på indledningen til det, er det etnologiske perspektiv på det nationale identisk med det kulturhistoriske. Både bindet og indledningsartiklen bærer titlen »kulturens nationalisering«, men hvor antologien bærer undertitlen »et etnologisk perspektiv på det nationale«, bærer Stoklunds indledningsartikel undertitlen »et kapitel i Europas kulturhistorie«.

Etnologisk perspektiv må således være det samme som kulturhistorie. Endvidere kan det konstateres, at begge arbejder med et bredt kulturbegreb, hvor kulturen er et orienteringsmiddel og værdisystem. Dette sammenfald understøttes endvidere af Stoklunds konklusion i indledningen (s. 11): »At analysere den proces, hvorved elementer fra »den gamle verden«, fra naturen, fra historien eller fra dagliglivet vælges ud, tillægges betydning og bygges sammen til et nyt

kulturelt system, er etnologernes spændende hovedopgave i studiet af det nationale.« Det samme gælder historikernes (og kultursociologernes)! Etnologien har øjensynligt udviklet sig fra at være folkemindvidenskab over studiet af materiel folkekultur til en almindelig historisk betragtningsmåde. En konkurrerende videnskabelig disciplin, men næppe en konkurrerende betragtningsmåde eller metode.

Claus Møller Jørgensen

OLDTID OG MIDDELALDER

Anne Nørgård Jørgensen and Birthe L. Clausen (eds.): *Military Aspects of Scandinavian Society in a European Perspective, AD 1-1300. Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 2-4 May 1996*. Publications from the National Museum, Studies in Archaeology & History, Vol. 2. (Nationalmuseet, 1997). 266 s., 295 kr.

Krigens historie er blevet legitim. Flere af forfatterne i et bind, der blev resultatet af et internationalt symposium på Nationalmuseet i 1996, reflekterer over dette forhold. Richard Abels påpeger, at militærhistorie alt for længe har været reserveret entusiastisk med interesse for slag, og Timothy Reuter må konstatere, at studiet af krig har lidt under for megen fred i vor tid. Få historikere har skudt på andre for alvor.

Symposiets 26 bidrag koncentrerer sig om Danmark og det øvrige Norden i jernalderen og tiden frem til 1200-tallet, men der er mange og solide indlæg om Romerriget og om franske, engelske og tyske militære forhold i samme tid. Me-

ningen er at relatere de nordiske samfunds, herunder særlig Danmarks, militære status til de sydlige naboers.

Det kildemateriale, som udnyttes af forfatterne, er af mange slags. De nordiske mosefund er glansnumre, men i høj grad spændende er også fundet i Kalkriese af et par tusind romerske genstande, der må stamme fra Varus' nederlag i 9. e.Kr. Man finder analyser af våbengrave, befæstninger og spærringer, bådehuse, men også de skriftlige kilder er i høj grad inddraget. Dette muliggør sofistiskerede diskussioner af hærstørrelser, militær organisation og logistik samt forsvar. Naturligvis er der forskelle mellem romernes velorganiserede stående hær, skildret af Sigmar von Schnurbein, og de germanske folkeslags militære opbud, men som det fremhæves af Bernard Bachrach må begrebet »Dark Ages« anses for dødt: Romerrigets afløser, blandt andet Merovingerriget, videreførte de ældre militære teknikker, der bevarede deres aktualitet, fordi befæstede byer levede videre. Også Richard Abels fremhæver den angelsaksiske stats effektive civile og militære strukturer, men han ser dem som en følge af